

Hnízdění strakapouda jižního (*Dendrocopos syriacus*) v Hradci Králové

Breeding of the Syrian Woodpecker (*Dendrocopos syriacus*) in Hradec Králové (Eastern Bohemia)

Pavel Žďárek

Labská kotlina 971, 500 02 Hradec Králové

Strakapoud jižní se podobně jako hrdlička zahradní (*Streptopelia decaocto*) rozšířil do střední Evropy od jihovýchodu zhruba v polovině minulého století. Jeho šíření k severozápadu se však na rozdíl od nápadnější hrdličky zahradní ve střední Evropě zastavilo. V Maďarsku byl strakapoud jižní poprvé zastižen v prosinci 1937 a v následujícím roce na jihovýchodě země prokázáno jeho hnízdění. Poté se rychle rozšířil po celé zemi a současná populace je odhadována na 5-6 tisíc párů (MAGYAR et al. 1998). První doklad ze Slovenska pochází z května 1949 od Pavlovců nad Uhem ve Východoslovenské nížině a v červenci téhož roku byl zastižen i na jihozápadním Slovensku u Štúrova (FERIANC 1965). Na Moravě byl poprvé pozorován na podzim 1953 v Lednici a do Slezska (Opavy) pronikl v roce 1967. V Čechách byl poprvé zastižen jeden samec v lednu 1959 u Chotěboře a dosud nejzápadnější údaj pochází z roku 1974 z Českého Středoohoří (HUDEC et al. 1983). V průběhu mapování hnízdního rozšíření ptáků v letech 1985-89 nebylo prokázáno další šíření na západ (HUDEC in litt.). V letech 1990-94 byl v České republice celkový stav odhadnut na 300-400 párů (HUDEC et al. 1995).

Na sever od našeho státu, v Polsku, byl poprvé zjištěn v letech 1977-78 u Řešova, kde byla v roce 1979 nalezena 2 hnízda. Poté se pomalu dále šířil a v roce 1983 byl překvapivě objeven až ve Varšavě. Jeho hnízdění v Polsku je však označováno jako vzácné (TOMIAŁOJĆ 1990). Na území Rakouska hnízdí v pěti z devíti spolkových zemí – ve Štýrsku, Burgenlandu, Vídní, Dolním Rakousku a nepravidelně i v Horním Rakousku (BAUER 1989). Podle výsledků mapování nebyl zjištěn ve Švýcarsku (WINKLER 1999) ani Německu (RHEINWALD 1993). Pouze v Avifauně Saska se nachází zmínka o pozorování jednoho samce na Wildenhainer Bruch 6.10.1972, které je však označeno jako nedostatečně průkazné (STEFFENS et al. 1998).

Přehled o výskytu strakapouda jižního ve východních Čechách na Pardubicku shrnuli ŠTANCL a ŠTANCLOVÁ (1992). Hnízdění v Rohovládové Bělé se jim podařilo prokázat v roce 1991.

V Hradci Králové bydlím od roku 1965, od roku 1974 v Labské kotlině nedaleko od soutoku Labe s Orlicí, odkud denně procházím do zaměstnání vilovou čtvrtí Pražského Předměstí. Přestože znám strakapouda jižního a jeho hlas od svého studentského pobytu v Žilině na začátku 60. let a z mnoha pozdějších exkursí na Slovensko a jižní Moravu, v Hradci Králové jsem se s ním poprvé setkal až v srpnu 1998. Od té doby jsem ho však zaznamenal prakticky ve všech měsících v následujících letech. V zimě lze ptáky snáze

vyhledat na neolistěných stromech, v létě jsem se musel častěji spokojit jen s registrací jeho hlasu z oplocených zahrad. Tím je oproti hlasu strakapouda velkého (*Dendrocopos major*) intonačně nižší, méně ostré a zastřeňnější „tyk“. Od jara do podzimu se ozývá také protáhlým neznělým řehtáním připomínajícím směr souhlásek „č“ a „r“, méně často zní jako velmi rychle opakované „tetete...“. Ptáky jsem pozoroval na různých druzích listnatých i jehličnatých stromů v různé výšce nad zemí a také na stavbách – na plechovém okapu, klasické kovové víceprvkové TV anténě a tyčovém hromosvodu nad střechou. Bubnovat jsem ho zastihl pouze jednou (21.3.2001) a to do vodorovného kovového trámku TV antény.

Lokalita, na které jsem strakapoudy jižní náhodně potkával, má rozlohu asi 18 ha (včetně širokých ulic a zastavěné plochy) a leží v nadmořské výšce 230 m. Tvoří ji v převážné míře vilová čtvrť s dobře ošetřovanými zahrádkami, ze dvou stran je ohraničena značně frekventovaným 4-proudým silničním okruhem a starou lipovou alejí. Na zahrádkách jsou hojně zastoupeny především ořešáky vlašské, meruňky, třešně a dále všechny ostatní běžně pěstované ovocné stromy. Z neovocných listnáčů na sledované lokalitě nejhojněji roste lípa srdčitá a velkolistá a bříza, v menší míře pak celá škála ostatních dřevin jako buk, javory, topol šedý, jeřáb, jasan, dub červený, šácholan aj., význačnými dominantami jsou topoly pyramidálního tvaru. Z jehličnatých stromů vysázených na zahradách pro okrasu jsou v malé míře zastoupeny smrk ztepilý a borovice lesní, převážnou většinu tvoří nepůvodní druhy smrku, borovice a jedle, také douglaska tisolistá, zeravy, cypřišky a jalovce. Z keřovitých dřevin se hojně vyskytuje líska obecná a šerky.

Poprvé jsem pozoroval projev související s možným hnízděním v roce 1999, kdy 19.4. samice vlezla do dutiny ve svislé větvi staré lípy vysoko nad zemí v aleji V Lipkách. V následujících dnech jsem však u vletového otvoru pozoroval jen vrabce polní (*Passer montanus*). V témže roce jsem byl 9. června u křižovatky ulic Nerudovy a Vrchlického svědkem krmení vyvedeného mláděte (mlád'at?) sedícího vysoko v husté koruně borovice černé. Během několika minut třikrát přilétl dospělý pták s potravou vždy ze stejného směru z některé ze sousedních zahrad. Kromě obvyklého vábení „tyk“ jsem tehdy zaznamenal také řehtání.

Strakapoudy jižní jsem ve vilové čtvrti sledoval na obvyklých místech více méně pravidelně po celý rok 2000 a od 5. února také v roce 2001. Nijak jsem se na ně zvlášť nezaměřoval. O to jsem byl více překvapen, když mne dopoledne 15.6.2001 sami svým křikem upozornili na obsazenou hnízdni dutinu, z níž se právě vyváděla mlád'ata. Neustále opakovaný hlas rodiče je zřejmě stimuloval k opuštění hnízda. Mlád'ata se ozývala podobným, avšak poněkud měkčím a chřaplavějším hlasem. Krátce před 10. hodinou jedno z nich dosud vykukovalo z vletového otvoru, druhé se ozývalo ze zahrady a třetí přelétlo přes ulici a zavěsilo se na záclonu v otevřeném okně v prvním poschodí domu. Ve 14.30 hodin navštívil lokalitu M. Černý a ještě zastihl jedno mládě ve vletovém otvoru dutiny. Po 15. hodině byla již dutina opuštěná a celá rodina se zdržovala v blízkém okolí. Po 18. hodině jsem slyšel z rodné a sousední zahrady jen 2 ptáky, ostatní byli zřejmě dále.

Vzhledem k tomu, že podle majitele pozemku p. O. Štilce vytesali strakapoudi dutinu na jaře sami (nacházel pod stromem čerstvé třísky), s jeho laskavým svolením jsem ji následně proměřil. Nachází se ve starší třešni,

jejíž koruna byla před více než 10 lety ve výšce téměř 5 m vodorovným řezem zkrácena. Do jádra takto seříznuté větve postupně pronikla hniloba, což usnadnilo ptákům tesání hnízdni dutiny ve výšce 440 cm nad zemí a jen 33 cm pod vrcholem pahýlu. Průměr větve zde činí 17,5 cm, její odklon od svislé roviny 18°. Vletový otvor je umístěn ve spodní části větve a je situován k jiho-jihozápadu. Je nápadně oválný o šířce 48,5 mm, výšce 40,7 mm. Hloubka hnízdni kotliny od spodního okraje vletového otvoru činí asi 32 cm, tloušťka přední stěny pod vletovým otvorem 4 cm. Hnízdni strom stojí jen 5 m od chodníku Vrchlického ulice, 12 m od domu a sotva 50 m od rušné křižovatky na silničním okruhu.

Oblast Pražského Předměstí není v Hradci Králové jediným místem, kde byl strakapoud jižní pozorován. KOZA (in litt.) zastihl vždy 1 ex. 26.5.1999 na pravém břehu Labe u gymnázia J. K. Tyla a v následujícím roce 26.3. a 15.4. rovněž na nábřeží Labe, ale zhruba o 500-600 m severněji.

Souhrn

Strakapoud jižní (*Dendrocopos syriacus*) byl v Hradci Králové (východní Čechy) pravidelně pozorován od roku 1998. Hnízdění bylo poprvé prokázáno v roce 1999, kdy 9.6. krmil dospělý pták vyvedené mládě. V roce 2001 byla ve vilové čtvrti uprostřed města nalezena obsazená hnízdni dutina v třešni 4,4 m vysoko nad zemí. Mláďata byla úspěšně vyvedena 15. června.

Summary

The Syrian Woodpecker (*Dendrocopos syriacus*) have been regularly observed in Hradec Králové (eastern Bohemia) since 1998. The first evidence of its breeding was obtained on 9th June 1999, when an adult bird was observed to feed a juvenile. In 2001, an occupied nest hole was found in a cherry tree in a residential area near the city centre. The nest was 4.4 m high above the ground. The young fledged on 15 June.

Literatura

- BAUER K., 1989: Rote Listen der gefährdeten Vögel und Säugetiere Österreichs. *Österr. Ges. Vogelkunde*.
- FERIANC O., 1965: Stavovce Slovenska III. Vtáky 2. *SAV, Bratislava*.
- HUDEK K. et al., 1983: Fauna ČSSR. Ptáci – Aves III/1, III/2. *Academia, Praha*.
- HUDEK K., CHYTILOV J., ŠTASTNÝ K. & BEJČEK V., 1995: Ptáci České republiky. *Sylvia*, 31: 97-149.
- MAGYAR G., HADARICS T., WALICZKY Z., SCHMIDT A., NAGY T. & BANKOVICS A., 1998: Nomenclator avium Hungariae. Magyarországi madarainak névjegyzéke Intézet – MME – Winter Fair. *Budapest-Szeged*.
- RHEINWALD G., 1993: Atlas der Verbreitung und Häufigkeit der Brutvögel Deutschlands – Kartierung um 1985. *Schriftenreihe des DDA 12*.
- STEFFENS R., SAEMANN D. & GRÖSSLER K., 1998: Die Vogelwelt Sachsens. *Gustav Fischer Verlag, Jena: 283*.
- ŠTANCL L. & ŠTANCLOVÁ H., 1992: Hnízdění strakapouda jižního, *Dendrocopos syriacus* (Hempr. et Ehrenb.) na Bohdanečsku v roce 1991. *Panurus*, 4: 81-83.
- TOMIAŁOJĆ L., 1990: Ptaki Polski, rozmieszczenie i liczebność. *Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa*.
- WINKLER R., 1999: Avifauna der Schweiz. *Ornithol. Beob., Beiheft 10*.